

Úvod do církevního práva

Právnická fakulta MU

31. 10. 2022

Jiří Dvořáček

1. Církevní právo a teologie

Vztah Boha a člověka ve Starém a Novém zákoně

- Právní vztah – smlouva Boha s člověkem (s Noem: Gn 9, s Abramem: Gn 15, Gn 17, s Izákem: Gn 26, s Jákobem: Gn 28, Desatero: Ex 20, Dt 5, desky s Desaterem: Ex 24)
- Nový zákon: Kristus naplněním Zákona

Vztah teologie a církevního práva

- CP je teologická disciplína uskutečňována právníckou metodou
- X
- CP je samostatná právní disciplína aplikována teologickými principy

Důvod existence práva v církvi

- jeden z nástrojů pro zachování rovnováhy mezi charismatem a institucí
- soulad s evangeliem, apoštolská účinnost, reakce na potřeby věřících a komunity

Základní cíl kanonického práva: *salus animarum* („spása duší“)

Kán. 1752 CIC:

V záležitostech překládání [kněží] náleží zachovat předpisy kánonu 1747 se zachováním kanonické umírněnosti a majíce před očima spásu duší, která vždy musí být v církvi nejvyšším zákonem.

- hlavní princip odlišnosti církevního a sekulárního práva
- vztah *salus animarum* – *rationabilitas* – *aequitas canonica*

Salus animarum: cíl CP, *norma normans* CP

Rationabilitas: kvalita CP

Ekvita: vztah práva a konkrétní životní situace

2. Prameny kanonického práva

Prameny vzniku

- Písmo svaté (Starý a Nový zákon)
- apoštolská tradice
- biskupská funkce

Prameny poznání

- staré kanonické sbírky

Vývoj kanonických sbírek do 20. století

- Didaché (konec 1. stol.)
- Didascalia Apostolorum (konec 3. stol.)
- Apoštolské kánony (4./5. stol., součástí je 85 apoštolských kánonů)
- Východ: Sintagma canonum, kánony Trullského koncilu (691), Justiniánova kodifikace (CIC)
- Západ: papežské dekretály a kánony prvních koncilů

- Decretum Gratiani (1140)
- Dekretály Řehoře IX.
- Liber VI. Bonifáce VIII.
- Klementíny
- Extravagantes Ioannis XXII. a Extravagantes communes

Corpus iuris canonici

- „svod práva“, tvořen výše uvedenými pěti sbírkami
- platil od Tridentského koncilu po CIC/1917

CIC/1917

Platné právo katolické církve

- **CIC/1983**
pro „římskokatolickou“ církev, účinný od 27. 11. 1983
- **CCEO** (Kodex kánonů východních církví)
pro východní katolické církve, účinný od 1. 10. 1991

3. Typologie katolické církve

Latinská („římskokatolická“) církev (CIC/1983)

Východní katolické církve (CCEO)

- Patriarchální církve: koptská (Egypt), řecko-melchitská, maronitská, syrská, chaldejská, arménská (výskyt: Irák, Libanon, USA, Austrálie...)
- Vrchní arcibiskupství: syro-malankarská a syro-malabarská církvev (Indie), ukrajinská a rumunská církvev
- Metropolitní církve: etiopská, ruténská (metropole v Pittsburgu - USA), slovenská, maďarská, eritrejská
- Ostatní církve *sui iuris*: řecká, italská, albánská, běloruská, bulharská, byzantská v Chorvatsku a Srbsku, makedonská, ruská a ruténská (Apoštolský exarchát v Praze, eparchie v Mukačevu)

4. Vymezení působnosti CIC a CCEO

Kán. 1 CIC

Kánony tohoto kodexu se vztahují jen na latinskou církev.

Kán. 1 CCEO

Kánony tohoto zákoníku platí pro všechny východní katolické církve a pouze pro ně, není-li ve vztahu k latinské církvi stanoveno jinak.

Kán. 2 až 5 CIC

Dosavadní liturgické normy, mezinárodní dohody a mimoprávní obyčeje zůstávají v platnosti.

Kán. 6 CIC

Derogační klauzule.

5. Zákony v církvi

Subjekty církevních zákonů:

aktivní

- papež
- sbor biskupů (jen ve spojení s papežem, na ekumenickém koncilu nebo jinak)
- biskupská synoda (poradní)
- diecézní biskupové
- místní sněmy
- biskupské konference

pasivní

Pouze církevní zákony zavazují ty, kdo jsou:

- pokřtěni v katolické církvi nebo do ní přijati
- mají dostatečné užívání rozumu
- dovršili 7 rok

Zákony

- univerzální – jsou personální
- partikulární – jsou teritoriální, není-li stanoveno jinak

Promulgace zákona

- *Acta apostolicae sedis* (AAS)
- *Vacatio legis*
 - 3 měsíce (univerzální zákony)
 - 1 měsíc (partikulární zákony)

Právní obyčej

- Podle vztahu k zákonu
- Podle okruhu působnosti
- Podle času vyžadovaného k jeho navození (prostý – 30 let, stoletý, nepamětný)

6. Osoby v církvi

Fyzické osoby

- právní subjektivitu získávají křtem nebo přijetím do katolické církve (výjimka: katechumeni – kán. 206)
- křtem se připisují k církvi *sui iuris* podle svých rodičů (kán. 111-112 CIC)

Způsobilost k právnímu jednání:

- pod 7 let věku: nemají žádnou způsobilost
- plná způsobilost: 18 let
- další věkové hranice: např. 14, 16, 17 let

FO ve vztahu k bydlišti:

- *obyvatel*: v místě trvalého kanonického bydliště (domicilu)
- *příchozí*: v místě svého přechodného kanonického bydliště (kvazidomicilu)
- *osoba mimo své bydliště*: trvalé bydliště má, ale je mimo ně
- *osoba bez kanonického bydliště*

Získání a ztráta bydliště (domicilu)

- *Trvalé bydliště ve farnosti nebo diecézi:* úmysl trvale zůstat nebo faktický pobyt 5 let
- *Přechodné bydliště:* záměr 3 měsíce nebo faktický pobyt 3 měsíce
- *Ztráta domicilu nebo kvazidomicilu:* odchod z farnosti nebo diecéze s úmyslem se tam nevrátit

Domicilem nebo kvazidomicilem se získává vlastní farář a vlastní ordinář

Právnícké osoby

- soubor osob (korporace)
- soubor věcí (nadace)
- veřejné (jednají jménem církve, ustaveny církevním představeným)
- soukromé (ostatní)

Získání právní subjektivity:

- ze zákona (veřejné PO – diecéze, farnost, řeholní společnost aj.)
- rozhodnutím představeného (např. charita)
- Katolická církev a Apoštolský stolec jsou PO božského práva

Právní jednání (kán. 124–128)

- k platnosti: koná osoba způsobilá, podstatné prvky a náležitosti
- vady: vnější násilí, strach nepůsobí neplatnost, není-li stanoveno jinak, neznalost nebo omyl
- právní jednání představeného – kán. 127

7. Moc řídicí

Vázána na svěcení: Nositeli jsou jen ti, kdo přijali svěcení.

Vykonává se ve **vnějším i vnitřním oboru**.

Druhy:

- *řádná* – vázána na úřad
 - vlastní: vykonává se vlastním jménem (např. papež, biskup)
 - zástupná: vykonává se jménem nositele úřadu (např. vikář)
- *delegovaná* – vázána na osobu, pověření od řádného nositele

Obsah moci řídicí:

- *zákonodárná*: má ji papež, biskupové...
- *výkonná*: mají ji diecézní biskup, biskupští vikáři
- *soudní*: má ji diecézní biskup nebo soudní vikář

Doplnění moci řídicí církví: kán 144 CIC (994 CCEO)

8. Hierarchické zřízení církve

Jedna nejvyšší moc, vykonávají ji **dva** subjekty – papež a biskupský sbor

Papež

- Má nejvyšší, plnou, bezprostřední a obecnou moc
- Jedná sám nebo ve sboru

Biskupové

- V rámci univerzální církve mají sborovou moc
- V rámci místní církve (diecéze) osobní moc

Kardinálové

- Papežem jsou tzv. kreováni (jmenováni)
- Volí papeže, jsou v čele dikasterií (v jejich čele mohou stát i laici, i ženy)
- Nemají žádnou jinou zvláštní jurisdikci

Římská kurie

- Tvořena tzv. dikasteriemi

9. Místní církve

Diecéze (CCEO: eparchie)

- na její úrovni
 - územní prelatura a územní opatství* (vlastním jménem)
 - apoštolský vikariát, ap. prefektura, ap. administratura* (jménem papeže)
- v čele diecézní biskup (CCEO: eparcha), pomáhá mu kněžská rada a sbor poradců
- okrskové vikariáty (děkanáty): v čele okrskový vikář (děkan)
- farnosti: farář, pomáhá mu farní vikář (kaplan)
- s výjimkou děkanátů jsou to *církevní právnícké osoby*

Církevní provincie

- v čele arcibiskup-metropolita

Biskupské konference

- omezené legislativní pravomoci, koordinační a pastorační orgán

10. Soudní řízení v církvi a církevní soudy

Nositelé soudní moci

- biskupové a papež
- vykonávají ji prostřednictvím soudních vikářů a soudních sborů

Soudní systém latinské církve

- 1. stupeň: diecézní / interdiecézní
- 2. stupeň: metropolitní soudy (příp. soudy určené Apoštolskou signaturou), lze se přímo odvolat i k Římské rotě
- 3. stupeň: soud Římské roty (příp. jiný soud zmocněný Ap. sign.)

Nejvyšší soud Apoštolské signatury

- nesoudí v meritu věci
- trojí funkce:

soudní: žaloby na neplatnost a restitutio in integrum proti rozsudkům Římské roty, kompetenční spory

soudně-administrativní: porušení zákona kongregacemi v administrativním procesu

administrativní: správa církevních soudů (odpovídá ministerstvu spravedlnosti), odvolání proti administrativním rozhodnutím diecézních biskupů

Záležitosti vyhrozené papeži (kán. 1405 CIC)

Papež soudí

- hlavy států
- kardinály
- biskupy v trestních věcech
- z vlastního rozhodnutí jakoukoli kauzu
- případy předložené stranami a papež je přijme

Soudní řízení může být až trojinstanční

- Proti rozhodnutí diecézního soudu se lze odvolat k metropolitnímu soudu a pak k soudu třetí instance (Římská rota nebo určený soud)
- Je-li prvoinstanční soud metropolitní soud, je odvolacím soudem jiný metropolitní nebo interdiecézní soud.

Církevní soudy v ČR

- Metropolitní soud v Praze (soud 1. instance pro pražskou arcidiecézi, českobudějovickou diecézi a pro Apoštolský exarchát řkc. církve v Praze)
- Interdiecézní soud v Olomouci (soud 1. instance pro olomouckou arcidiecézi a ostravsko-opavskou diecézi)
- Diecézní soudy v Brně, Plzni, Hr. Králové a Litoměřicích

11. Svátosti

Křest

- křtěnec získává právní subjektivitu v církvi a po rodičích se zapisuje do jednotlivé církve *sui iuris*
- řádný udělovatel biskup, kněz nebo jáhen
- předpoklad pro přijímání dalších svátostí
- nelze opakovat
- z církve nelze vystoupit (po účinnosti MP *Omnium in mentem* od 10. 4. 2010)

Biřmování

- věk 14 let
- řádný udělovatel biskup

Eucharistie

- vysluhuje kněz nebo biskup
- pod způsobou chleba nebo vína (tělo a krev Páně)
- řádný udělovatel přijímání je biskup, kněz nebo jáhen

Svátost smíření (zpověď)

- povinnost vyznat se z těžkých hříchů, z lehkých se doporučuje
- povinnost aspoň jednou ročně
- uděluje jedině kněz
- pro platnost se vyžaduje pověření (zpovědní fakulta): ze samého práva a z úřadu

Svěcení

- Tři stupně:
 - *biskupské*: 35 let
 - *kněžské*: 25 let
 - *jáhenské*: po skončení 5. ročníku teologie, trvalý jáhen 25 let, ženatý 35 let a souhlas manželky
- Pro platnost se vyžaduje, aby to byl pokřtěný muž
- Celibát: povinný u kněží (jen pro latinskou církev!) a biskupů (pro celou církev)
- Světitelé:
 - *jáhenské a kněžské svěcení*: biskup
 - *biskupské svěcení*: biskup + dva biskupové jako spolusvětitelé, nutné povolení papeže, bez něj je sice svěcení platné, ale všichni jsou exkomunikováni

Pomazání nemocných

- uděluje jedině kněz rukou
- maže se olejem, který svěťí výhradně biskup (kněz jen v případě nutnosti)
- přijímají nemocní pro ulehčení a uzdravení

Manželství (viz další přednáška)

Literatura

- Dvořáček, Jiří: Východní kanonické právo – Úvod do studia. Praha 2014
- Gerosa, Libero: Právo Cirkvi. Prešov 2005
- Hrdina, Antonín: Kanonické právo. Praha 2002
- Tretera, Jiří Rajmund – Horák, Záboj: Církevní právo. Praha 2016
- A další...